

RÖRELSE- ORGANENS SJUKDOMAR

För att ge en mer rättvis vård i hela landet har arbetsgrupper från ortopedin tillsammans med Nationellt kompetenscentrum för rörelseorganens sjukdomar utarbetat evidensbaserade indikationer för behandling av sjukdomar i rörelseorganen.

SOFIA LÖFVENDAHL, utrednings-
sekreterare, NKO

GÖRAN ELIASSON, utrednings-
sekreterare, NKO

JONAS RANSTAM, fil dr, drifts-

chef, NKO

LARS LIDGREN, professor, ortopediska kliniken; samtliga Universitetssjukhuset i Lund

lars.lidgren@ort.lu.se

Under de senaste åren har Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Socialstyrelsen utvecklat nationella kompetenscentrum för kvalitetsregister inom rörelseorganens sjukdomar, hjärt-kärlsjukdomar och ögonsjukdomar. Kompetenscentrumens uppdrag är att verka för tillkomsten av nya register, skapa synergieffekter i samarbetet mellan registren, vara ett stöd till kliniskt förbättringsarbete med hjälp av registerdata och medverka till att kvalitetsregisterdata blir användbara för olika användare.

Resurscentrum för kvalitetsregister

Nationellt kompetenscentrum för rörelseorganens sjukdomar (NKO) etablerades 2003 som ett resurscentrum för kvalitetsregister inom rörelseorganens sjukdomar. NKO samlar idag professionella resurser inom medicin, datahantering, programmering, biostatistisk analys, epidemiologisk metodik och hälsoekonomisk utvärdering. En viktig uppgift för NKO är att förbättra möjligheterna att utnyttja registerinformation i utvecklingsarbetet. Bland annat utvecklar NKO en registerplattform som möjliggör krypterad registrering av patientdata via Internet. Möjlighet finns även att samköra kvalitetsregister med nationella statistikdatabaser (patientregister, sjukförsäkringsregister, befolkningsregister etc). Centrets samlade kompetens och utvecklingen av ett dynamiskt databassystem innebär förbättrade utvärderings- och rapporteringsmöjligheter för såväl etablerade som nya register.

I nuläget är följande större patientregister associerade till NKO: Handprotesregistret, Nationella ryggregistret, Nordiska rörelseanalysregistret, Nationella höftfrakturregistret (RIKSHÖFT), Reumakirurgiregistret (RAKIR), Skandinaviska sarkomgruppens register, Sklerodermiregistret, Svenska axelartoplastikregistret, Svenska barnreumaregistret, Svenska fotledsregistret, Svenska höftprotesregistret, Svenska knäprotesregistret, Svenska korsbandsregistret, Sydsvenska artritgruppens register (SSATG), Tyreoidea/paratyreoidearegistret, Uppföljningsprogrammet för cerebral pares (CPUP) och Vas-

kulitregistret (se NKOs webbplats för vidare information om respektive register).

MORSE

För närvarande finns det två projekt knutna till NKO där användandet av registerinformation från flera källor har stor betydelse. Minskad ohälsa för rörelseorganens sjukdomar i Sydsv sverige (MORSE) startade i september 2006 och är ett femårigt projektsamarbete mellan Försäkringskassan i Skåne och Region Skåne. Projektet har för avsikt att belysa förekomsten av rörelseorganens sjukdomar i befolkningen och studera risk- och friskfaktorer för utvecklande av respektive tillfrisknande från dessa sjukdomar.

MORSE ska även studera den inverkan rörelseorganens sjukdomar har på hälsa, arbete och aktivitetsnivå samt komma med förslag på åtgärder för att minska konsekvenserna avseende ohälsotal och vårdbehov. Projektet sker i nära samarbete mellan aktörer inom forskningen, sjukvården och försäkringsområdet samt övriga arbetsmarknadsparter.

Det andra projektet belyser medicinska indikationer för ortopedisk behandling inom rörelseorganens sjukdomar.

Vårdgarantin: likartade indikationer i hela landet

Arbetsgrupper från ortopedin har tillsammans med NKO utarbetat evidensbaserade indikationer för behandling vid höft- och knäledsartros, diskbräck, spinal stenosis, segmentell ryggsmärta, meniskskador, korsbandskador samt axel- och fotskador. Bakgrunden till arbetet med medicinska indikationer är den överenskommelse som staten och SKL tecknade i februari 2005 om en utvidgad nationell vårdgaranti.

Det är det egna landstingets indikationer för behandling som utlöser vårdgarantin, och en förutsättning för en rättvis vård är således att indikationerna är likartade över hela landet. Ett tecken på att så inte är fallet är att operationsfrekvenserna för många elektiva behandlingar kraftigt varierar mellan olika delar av landet. Indikationsrapporterna finns att läsa på NKOs webbplats.

Indikationsättning med bedömningsmallar

NKO har arbetat fram validerade bedömningsmallar för höft- och knäproteskirurgi. Som underlag för arbetet användes internationella studier från Kanada, Nya Zeeland och Finland. Huvudsyftet med en bedömningsmall är att säkra transparensen och följdriktigheten vid bedömningen av en sjukdoms allvarlighetsgrad så att patienternas vårdbehov bedöms likvärdigt oavsett vårdgivare. För att underlätta prioriteringsarbetet ytterligare har vissa länder utvecklat poängsystem kopplat till bedömningsmallarna. En utvärdering från Nya Zeeland, som har längst erfarenhet av denna typ av poängsystem, visar emellertid på svårigheter med ett sådant system [2].

De bedömningsmallar som NKOs arbetsgrupp tagit fram för

SAMMANFATTAT

Nationellt kompetenscentrum för rörelseorganens sjukdomar (NKO) är ett resurscentrum för kvalitetsregister inom rörelseorganens sjukdomar. **En förutsättning** för en mer rättvis vård är att indikationerna för behandling betraktas likartat över hela landet. **Evidensbaserade indikationer**

för behandling av rörelseorganens sjukdomar har utarbetats.

Klargörande av aktuell indikationsättning för höft- och knäledsartroplastik är nödvändig för att försöka förstå skillnaderna i behandlingspraxis mellan vårdgivare.

FAKTA 1. Bedömningsmallens läkardel sammanfattad

Bedömningsmall för patienter som ska genomgå knäledsartroplastik (ej revisioner)

- Patientinformation: ålder, kön, vänster/höger knä, uppsatt på väntelista (datum), operation planerad (datum)
- Radiologiska tecken på knäledssjukdom: nej/tveksamt/ja
- Vid klinisk undersökning finner man knäledssjukdom: nej, eller osäkert om besvären kommer från knäleden/ja, med lätt påverkan/ja, med stor påverkan
- Risken för snabb progress bedöms som: liten eller obetydlig/måttlig/högst sannolik
- Patientens ADL-funktion och sociala situation kan på grund av tillståndet hotas om inte operation utförs: nej, inte i nuläget/ja/är redan påverkad
- Diagnos enligt ICD-10-kod: primär/sekundär artros
- Övrig ledsjukdom: ensidig/dubbelsidig/multipel
- Övrig sjukdom: allvarlig hjärtsjukdom/allvarlig njursjukdom/diabetes (insulinberoende)/reumatoid artrit/annan allvarlig sjukdom som kan påverka operationsindikationen
- Bedöm operationens angelägenhetsgrad på en VAS-skala från 0 till 10 (0 = inte alls brådskande och 10 = extremt brådskande), ange ett heltal
- Vilken prioritet har patienten: hög/medelhög/ingen/annan (ange vilken)
- Vilken väntetid anser Du vara den längsta acceptabla för denna patient (ange månader i heltal)
- Underskrift av den läkare som har fyllt i formuläret

(Patientens frågeformulär ska vara ifyllt och tillgängligt när bedömningsmallen fylls i)

höft- och knäledsartroplastik består av en läkardel (Fakta 1) och en patientdel (Fakta 2). Läkardelen består av frågor om radiologiska fynd, klinisk undersökning, progress, patientens ADL-nivå, övriga sjukdomar och vårdbehovets angelägenhetsgrad. Patientdelen består av frågor om besvärsduration, medicinering, belastningssmärta, vilovärk, gångsträcka och aktivitetsnivå. Dessutom innehåller formuläret frågor om patientens allmänna hälsotillstånd (EQ-5D och VAS).

Under hösten och vintern 2005 gjordes en förstudie där de utarbetade mallförslagen undersöktes med avseende på reliabilitet och validitet. Läkardelen testades på 20 ortopedier som fick använda mallen vid bedömningen av tio fiktiva typpatienter, och patientdelen testades på 60 operationsinbokade patienter. Analysen av materialet visade på god reproducerbarhet.

NKO driver sedan hösten 2006 ett tvåårsprojekt om indikationer för höft- och knäledsartroplastik, där syftet är att klargöra indikationsställningen på landets ortopedkliniker. Alla ortopediska enheter är inbjudna att delta, och det är möjligt att ansluta sig kontinuerligt. Bedömningsmallen besvaras i samband med att beslut fattas om operation och patienten sätts upp på väntelista. Därefter registreras patientinformationen på registerplattformen Comporto via NKOs webbplats.

Systemet med webbaserad inmatning innebär att kliniken har direkt åtkomst till inmatade patientuppgifter. Det är möjligt att ladda ner uppgifterna i Excel-format eller generera olika standardiserade sammanställningar. Ett antal kliniker del-

REFERENSER

1. Garellick G, Bergman L. Att börja på ny kula. Göteborg; 2006. www.jru.orthop.gu.se
2. McLeod D, Morgan S, McKinlay E, Dew K, Cumming J, Dowell A, et al. Use of, and attitudes to, clinical priority assessment criteria in elec-

- tive surgery in New Zealand. J Health Serv Res Policy. 2004;2:91-9.
3. Indikationer för behandling inom ortopedi – behandlingsindikationer för tre ortopediska sjukdomsgrupper. Lund: Nationellt kompetenscentrum för rörelseorganens sjukdomar; 2006. www.nko.se

FAKTA 2. Bedömningsmallens patientdel sammanfattad

Fem frågor till patienten om det allmänna hälsotillståndet (EQ-5D)

- Rörlighet: kan gå utan svårighet/kan gå men med viss svårighet/är sängliggande
- Hygien: behöver ingen hjälp med daglig hygien, mat eller påklädning/har vissa problem med att tvätta eller klä mig/kan inte tvätta eller klä mig själv
- Huvudsakliga aktiviteter (t ex arbete, studier, hushållssysslor, familje- och fritidsaktiviteter): klarar av/har vissa problem med att klara av/klarar inte av huvudsakliga aktiviteter
- Smärtor och besvär: inga/måttliga/svåra
- Oro och nedstämdhet: är inte/är i viss utsträckning/är i högsta grad orolig eller nedstämd
- Hur mycket besvär i form av smärta får Du efter några minuters promenad: ingen eller obetydlig/lätt eller medelsvår/svår knäledssmärta när jag går
- Hur mycket värk har Du i knäleden i vila: ingen eller obetydlig/lätt eller medelsvår/svår värk i knäleden i vila eller störs nattetid av värk
- Hur länge kan Du gå utan smärta eller med obetydlig smärta: mer än 20 minuter; 500 meter/högst 20 minuter; 500 meter/undviker att gå ut på grund av smärta eller besvär från knäleden
- Har Du på grund av knäledsbesvär svårigheter att ta av eller på skor och strumpor, gå i trappa, sitta bekvämt, stå stilla, sköta Din hygien: klarar av alla aktiviteter utan eller med obetydliga besvär/klarar de flesta men inte utan hjälpmedel och med vissa begränsningar/har svårt att klara de flesta av dessa aktiviteter
- Upplever Du att knäleden är ostadig: nej/ibland/ofta

Sju frågor till patienten om knäbesvären

- Ungefär hur lång tid har Du haft besvär eller smärta i knäleden: ange månader i heltal
- Tar Du regelbundet smärtstillande medicin mot dina knäledsbesvär: nej/ja

tar i studien och har börjat sin registrering, men en förutsättning för en rättvisande bild av indikationsställningen är att fler kliniker ansluter sig.

Får vi inom ortopedin en så sann bild som möjligt av rådande indikationsställning för höft- och knäledsartroplastik ger det oss en bra utgångspunkt att förklara skillnader i behandlingspraxis mellan vårdgivare. Detta betyder i sin tur att patienterna kan få en likvärdig bedömning av sitt vårdbehov oavsett var den sker. Tillsammans med en effektiv kvalitetsuppföljning via de ortopediska registren för såväl offentlig som privat vård ger det oss dessutom möjlighet att bättre beskriva vilka patientspecifika faktorer som påverkar resultat och kostnader [1].

■ *Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.*

På www.nko.se finns mer information om NKO och dess indikationsprojekt. Samtliga indikationsrapporter och bedömningsmallar (läkardel och patientdel) är publicerade och går att ladda ner.

4. Indikationer för behandling inom ortopedi – nationella medicinska indikationer för fotkirurgi. Lund: Nationellt kompetenscentrum för rörelseorganens sjukdomar; 2006. www.nko.se
5. Indikationer för behandling inom ortopedi – nationella medicinska

indikationer för axelkirurgi. Lund: Nationellt kompetenscentrum för rörelseorganens sjukdomar; 2006. www.nko.se